

PETRE RĂDESCU

**FĂURIREA
OMULUI
NOU**

finalChapter

ESEU

I „Vorlesung”¹

Au trecut 20 de ani de la revoluția din decembrie '89. Și astăzi, după 20 de ani, mai sunt auziți oameni care afirmă că era mult mai bine pe vremea lui Ceaușescu și aduc și un argument: „Atunci toată lumea primea o casă și avea un serviciu.” Se întrezărește multă siguranță în ceea ce spun, semn că, pentru ei, aceste două lucruri au fost de-a dreptul o certitudine, ceva ce, dincolo de propria imaginație, nu ar fi putut fi și altfel pentru altcineva. Sunt oameni care fie nu au trăit evacuările comuniștilor, marea reformă, confiscările de proprietate, drepturi și competențe, fie nu au vrut să audă că aceste lucruri au existat. Sau, poate, le-au trecut sub tăcere pe toate.

Dar și mai surprinzător este cum au trecut pe lângă acea trăire de teamă care plutea în aer, acea amenințare, peste tot prezentă, a Securității, pe lângă posibila dispariție spontană a unei persoane

1 „Vorlesung” – citire, curs, prelegere (Schroff, M.W., *Dicționar german-român*, p. 859, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1916).

Uzual, se folosește „Vorwort” - „prefață” (Schroff, M.W., *Dicționar german-român*, p. 863, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1916), și nu „Vorlesung”. Personal, aș traduce prin (mă duce cu gândul la) „înainte-citire” sau „ceea ce este citit înainte” și prefer această formulare pentru că ea păstrează o sugestie de viu, de persoană prezentă, de dialog, spre deosebire de „cuvânt-înainte”, termen care parcă pierde această sugestie. Iar acest viu, mereu dinamic, în dialog, îmi doresc să fie substratul acestei cărți (asemeni procesului de sublimare din fizică, chit că apa nu este palpabilă ca lichid, totuși, ea trece din formă solidificată, din gheață, în formă de vapori).

pentru un banc spus², cu personaje celebre, ca Nicu și Lenuța sau Sucă cel prost. Ce fel de a fi au astfel de persoane, încât această frică de fond să îi ocolească? Îi ascuți mai departe și argumentele se adună, iar toate aspectele neplăcute ale unui lagăr „cu față umană”³ sunt evitate, inexistente, nevăzute. Aici, întrebarea de mai sus începe să devină mai complicată, deși, în prima parte, intuitiv, fără o confirmare a celor care trăiesc astfel, răspunsul este simplu: de Securitate nu se temea cel care nu se punea contra sistemului, cel care putea, prin felul de a fi, să accepte, să își însușească fără rezerve normele unei societăți, așa cum erau ele, și putea să uite de sine, de conștiința proprie, de fapt.

O observație poate întotdeauna fi văzută ca ceva discutabil și este corect așa. Pentru acest motiv, dincolo de răspunsul propriu, de încredere subiectivă, mă simt pe tărâmurile fără certitudine. Dar acceptarea normelor externe în anul 1989 la o masă mare din populație îmi pare foarte „de înțeles”, în contextul întregului proces de educare, de făurire a „omului nou”, început cu aproape 45 de ani înainte și, în plus, cred cu tărie că, după anul '85 a fost și momentul în care rezultatele puteau fi măsurate cel mai bine, numai să fi încercat cineva această evaluare și să fi avut deschiderea de a privi situația cu ambii ochi și din ambele bărci (conștiință vs supraeu⁴).

Este și mai interesantă evoluția acestor oameni după '89, când, pe un fel de a fi „lucrat” mai bine de două generații de oameni în floarea vârstei, se aduce doar un nou conținut ideologic și se varsă o încurajare spre satisfacerea visurilor neîmplinite, „pentru că meriți”⁵,

2 Trimiterea este la teama resimțită în cercurile de apropiați, în legătură cu posibila arestare pentru acest aparent motiv, și nu la cazuri concrete, de persoane arestate.

3 Preda, R., *Ion Iliescu sau „fața umană” a comunismului*, www.evz.ro, București, luni, 2 noiembrie 2009. Am trăit într-un lagăr cu față umană sau am trăit un comunism cu față umană? Ce se află în spatele acestor expresii?

4 Conștiința (Gewissen) - simțirea ierarhiei valorilor într-o situație dată, supraeul (Über-Ich) - toate evaluările internalizate care reglează raportul între un individ și societate și care solicită un control al propriilor comportamente. - Längle, A., *Lehrskriptum zur Existenzanalyse, Dritte Grundmotivation*, p. 130-132, GLE International, Viena, 2007.

5 „Pentru că meriți” este un îndemn devenit familiar în urma folosirii lui într-un spot publicitar intens mediatizat, în noiembrie 2011, de compania L'Oréal

se vorbește în continuare cu multă tărie despre „libertatea noastră”⁶ și se uită sau nu se știe că libertatea aduce cu sine responsabilitatea⁷ deciziilor. Această raportare se vede clar - după părerea mea - în dinamica vieții social-politice din ultimii douăzeci de ani, unde atâta timp cât îmi iese bine cum întreprind ceva și scap de norme înseamnă că „îmi este deci permis”, îmi dau eu singur „acordul”⁸ să întreprind așa ceva și, astfel, esența faptului întreprins este subiect de eschivă, de scăpare, conștiința nu mă mustră, nu mă mai atinge. Ce păcat că Rascolnikov nu a fost un „om nou”!⁹

Cum s-a ajuns aici, ce mărturii obiective avem că un proces de distrugere a „propriului”, a exprimării lui¹⁰ a fost aplicat cu strictețe în România, cel puțin după cel de-al Doilea Război Mondial, și

Paris.

6 Libertatea noastră” este un leitmotiv al anilor '90, regăsit alături de cântecele lui Vali Sterian („Nopți”, „Imnul golanilor”).

7 „Nu au uitat francezii să le ofere cadou Statelor Unite și o Statuie a Responsabilității?” - comentariu al lui Cristian Furnică, referitor la cadoul oferit de statul francez Statelor Unite și la sloganul Revoluției Franceze, actualmente, motto național al Franței : „Liberté, égalité, fraternité”. v. „Liberté, égalité, fraternité” - Latham, E., *Famous Sayings and Their Authors*, Swan Sonnenschein, 147, Londra, 1906.

8 Conștiința ca cel mai profund sentiment al acordului, ca binele meu absolut. - Längle, A., *Lehrskriptum zur Existenzanalyse, Dritte Grundmotivation*, p. 91, 126, GLE International, Viena, 2007. Acordul este funcția de bază a conștiinței. Acordul este ființa conștiinței, în timp ce valorile sunt ființatorii conștiinței. Paradoxal, acordul se arată a fi și ființă, și ființator (pentru definirea „ființei” și a „ființatorului”, v. Heidegger, M., *Sein und Zeit*, apărut 1927, ediția a XV-a, Niemayer, Tübingen, 1979; în traducere: Heidegger, M., *Ființă și timp*, Editura Humanitas, București, 2003).

9 Personajul central al romanului dostoevskian *Crimă și pedeapsă* rămâne plecat în fața propriei conștiințe și alege să ispășească anii de ocnă, pedeapsa pentru fapta lui, stabilită de lege. v. Dostoievski, F.M., *Crimă și pedeapsă*, apărut 1866, ediția citată: Editura Cartex 2000, București.

10 Până și modul de redactare standardizat al unei lucrări, al acestei lucrări, susține cu forță (de excludere) impersonalul, generalul. Impresiile personale sunt neștiințifice. În știință, nu există subiectiv. Există oare știință fără o structură filosofică individuală, personală, pur subiectivă, care stabilește liniile generale ale cercetării? „Psihologia are fundamente filosofice.” Längle, A., *Lehrbuch zur Existenzanalyse, Grundlagen*, p. 157, Facultas, Viena, 2013.

„La baza oricărui studiu obiectiv există o poziție de start subiectivă.” Rogers, C., *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*, Constable, p. 512-520, Londra, 1961.

care au fost metodele? Cum poate fi înțeles acest proces, rămâne să încercăm să descoperim împreună, în prezentul studiu, prin surprinderea unor detalii cuprinse în capitolul dedicat educației din celebrul Raport Tismăneanu¹¹, prin înțelegerea lor într-un cadru al trăirii obiective, al experiențelor personale, dar, cel mai sigur, prin modul cum aceste lucruri, împreună, ne vor ajuta să ajungem la trăiri comune, consonante sau disonante, și astfel, să înțelegem ce reprezintă aceste lucruri.

4 decembrie 2010, București
Revizuit în mai 2012

¹¹ Raportul în sine este pentru lucrarea de față un pretext, un reper, și nu o certitudine pentru un adevăr incontestabil. Cu toate acestea, dincolo de criticile aduse Raportului (v. Rogozanu, C., Ernu, V., Siulea, C., Tichindeleanu, O., *Iluzia anticomunismului*, Editura Cartier, București, 2008), acesta rămâne un document oficial al statului român, prin Autoritatea Prezidențială.

II Comentarii la Raportul Tismăneanu

Înțelegerea Raportului Tismăneanu, capitolul dedicat educației, din perspectivă personală, fundamentată majoritar analitic existențial.

Obiectivul subiectiv
Comentarii realizate înainte de iunie 2011

De-a lungul ultimilor ani, am auzit, în nenumărate rânduri, cuvântul „reformă”, poate, de mai multe ori decât cuvântul „tranziție”, dar sigur cu o varietate mult mai mare a domeniului la care se referea.¹²

*Dicționarul explicativ al limbii române*¹³, editat de Academia Republicii Populare Române în anul 1958, sub coordonarea Institutului de Lingvistică din București, a rămas, pentru o majoritate a termenilor, neschimbat. În viziunea Academiei, „reformă” se regăsește cel mai bine în „a schimba (în bine), a înnoi, a primeni o stare de lucruri, o concepție”. Tot referitor la „reformă”, Academia găsește potrivit și „modificare, prin lege, a unei stări de

¹² Popescu, L., *Politici sociale est-europene între paternalism de stat și responsabilitate individuală*, p. 59, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004.

¹³ Suntem în anul 2011, și este singurul pe care îl am în bibliotecă, poate, și pentru că astăzi există dexonline.

lucruri, pentru a obține o ameliorare sau un progres; schimbare într-o anumită orânduire (care nu modifică structura generală a acelei orânduiri)".

„Trecerea de la o stare, o situație, o idee la alta” este scurta descriere care explică semnificația cuvântului „tranziție”.

În acest context ideologic, „Reforma învățământului și implicațiile sale” capătă o conotație morbidă, nu numai când ne raportăm la perioada primului deceniu comunist, ci, cu durere, își păstrează această încărcătură și când privim la ultimele două decenii de continuă „tranziție”, etapă „depășită cu succes”, în urma aderării noastre ca stat, în 2007, la Comunitatea Europeană¹⁴.

Paradoxal, cu toată această „acceptare” a încheierii etapei de tranziție¹⁵, de la un stat de oameni socialiști, tovarăși, la o democrație de oameni europeni, reforma, ca proces, se regăsește la fiecare pas, iar reforma educației este pe buzele conducătorilor, alături de mesajul cuprins în explicația Academiei, „a schimba (în bine)”.

După 20 de ani de la Revoluția din decembrie '89, există un document istoric, acceptat de membrii Parlamentului și de Administrația Prezidențială, care atestă și descrie reforma învățământului și implicațiile sale în România primului deceniu comunist. Asupra acestei mici părți a Raportului Tismăneanu m-am oprit în demersul de înțelegere, de cuprindere în înțelegere a urmărilor pe termen lung ale unui proces de „reformă” a educației, de fabricare a omului, și nu de formare a sa („Gestalt”, și nu „Ausbildung”¹⁶).

14 Schimbări radicale se produc în fiecare an în învățământ. De pildă, Legea educației naționale nr. 1/2011 a produs schimbări de structură foarte importante: catedrele au fost înlocuite de departamente, funcțiile de conducere pot fi obținute de oricine este titular (nu doar de conferențiar și de profesor, cum era înainte), funcțiile de conducere au atribuțiile schimbate ... (comentariu de Crăițoiu, C., 2014).

15 Procesul de tranziție de la o societate comunistă la una democratică și capitalistă nu s-a încheiat, însă nu se mai bate monedă pe acest subiect, care a fost la modă foarte mult timp și despre care s-a tot scris, în special în zona socială (comentariu de Crăițoiu, C., 2014).

16 Există o diferență între cum este construit un bloc sau o casă, totul este pus din afară de cineva, există o determinare clară în acest demers și modul în care este ajutat să se dezvolte o persoană, din afară, sunt aduse

Demersul este însoțit încă din start de numeroase adnotări posibile, poate, cea mai importantă fiind aceea că este, în fond, o interpretare, uneori, o explicație posibilă. Din start, acest demers este lipsit de fundamentul înțelegerii propriu-zise, lipsindu-i aspectul personal, nemijlocit. Suntem deci pe tărâmul visurilor, al nălucirilor, al interpretărilor unei interpretări a ceea ce a fost, în fapt.

Luând ca reper de fond obiectivul propriului meu subiectiv¹⁷ (și păstrând o privire naivă, de copil), real, personal, poate fi doar răsunetul pe care acest demers, aceste înșirui de cuvinte îl găsesc în tine, în voi!

Cu privirea de analist - întrupată în spiritul propriului eu - pot spune cu multă încredere: acea „reformă” a învățământului începută în anul „de grație” 1948 a fost un succes!

(1, 2)¹⁸ O bună parte din viața de zi cu zi o dedic profesiei mele. Sunt medic, rezident, în cea mai frumoasă specialitate pe care

cele necesare dezvoltării sale, dar există ceva spontan care vine din lăuntrul persoanei care îi stabilește „construcția”, și aici se poate pierde determinismul. „Gestalt = sichtbare äußere Erscheinung des Menschen” („aspectul vizibil al omului”). „Ausbildung = durch Vermittlung von Kenntnissen, Fertigkeiten auf einen bestimmten Beruf, eine bestimmte Tätigkeit vorbereiten” („pregătirea prin mediere de cunoștințe, aptitudini, pentru un anumit loc de muncă, o activitate specifică”). Duden, Bibliographisches Institut GmbH, 2013.

17 Conștiința și psyche folosesc amândouă percepția pentru obținerea valorilor de lucru. Realitatea îmi rămâne deci o reprezentare, care este mediată de ansamblul pe care îl numesc „eu”. Pot spune, atunci, că trăiesc într-o reprezentare. „Reality is merely an illusion, albeit a very persistent one” („Realitatea este, pur și simplu, o iluzie, chiar dacă una foarte persistentă”), citat atribuit lui Einstein, A. (v. Kevin Harris Website, Albert Einstein Collected Quotes, 1995). Dar nu sunt implicit rupt de realitate, pentru că această reprezentare o verific permanent. „A wise man recognizing the world is an illusion, does not act as if it is real, so he escapes the suffering” („Un om înțelept, recunoscând că lumea este o iluzie, nu acționează ca și când aceasta ar fi reală, așa că scapă de suferință”), Buddha (v. K.L. Michel Moving Through Parallel Worlds to Achieve Your Dreams; The Epic Guide to Unlimited Power, Amazon, p. 221, 2013).

18 Fiecare intrare pe modelul (1, 2) face trimitere la pasajul astfel marcat - (1), (2) - din textul original al Raportului Tismăneanu, pasaj care poate fi regăsit fie în josul paginii, la referințe, fie în textul integral al capitolului dedicat reformei educației, în anexă.

medicina încă o cuprinde, deși, de la distanță, se simte depășită de complexitatea ei: psihiatria. Ca oricare dintre colegii mei medici, am participat la numeroase reuniuni științifice și, până nu de mult, ba chiar și acum, atunci când, la sfârșitul unei prezentări sunt așteptate întrebări și comentarii referitoare la subiectul supus dezbaterii, în liniștea sălii de conferință, îmi aud propria liniște, iar apăsarea acestei liniști este repede întreruptă de moderatorul reuniunii care dă cuvântul următorului orator. Atunci, reintru, scăpat de apăsarea sălii amuțite, relaxat, în postura de spectator, cugetând doar și numai pentru mine. Asta este ceva bun, căci totuși pentru mine comentez fie despre prezentarea care s-a încheiat, fie pe marginea întrebării lui Heidegger: „Este așa?”¹⁹.

„Sistemul de învățământ trebuia să îndeplinească o funcție de indoctrinare, să-i pregătească pe copii și pe tineri după tiparele „omului nou” și să elimine spiritul critic și spontaneitatea elevilor”²⁰.

Sunt un „om nou”? Sunt un produs al „reformei” începute acum mai bine de 60 de ani, printr-un demers care a avut un țel, „omul nou”, care m-a cuprins într-atât, încât mi-am pierdut firescul și, cu el împreună, mi-am pierdut spiritul critic, mi-am pierdut spontaneitatea, am căpătat teamă sau lipsa sensului de a cuvânta în adunarea cu ceilalți semeni? Sunt derutat, trist, îndurerat!

(3) Astăzi, în demersul afirmat de „reformare a sănătății și a educației”, sunt prins undeva la mijloc și trăiesc nedumerirea de a fi pe de o parte, medic psihiatru, și, pe de altă parte, consilier și psihoterapeut. Pot să spun cu multă siguranță că, cel puțin în plan profesional, mă simt ca fiind un om norocos! Mănat în căutarea

¹⁹ „Ist es so?” este formularea folosită de Heidegger ca substrat pentru cel de-al treilea pas al privirii fenomenologice (Reduktion, Konstruktion, Destruktion). „Ist es (wirklich/într-adevăr) so?” este varianta pe care o găsesc mai practică, mai apăsătoare pe semnul de întrebare. v. Heidegger, M., Die Grundprobleme der Phänomenologie, p. 318, Kostermann, Frankfurt, 1975.

²⁰ „Sistemul de învățământ trebuia să îndeplinească o funcție de indoctrinare, să-i pregătească pe copii și pe tineri după tiparele „omului nou” și să elimine spiritul critic (1) și spontaneitatea (2) elevilor.” Tismăneanu, V., Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Președinția României, București, 2006.

mea de a înțelege ce sunt, cum sunt și, poate, chiar și pentru ce sunt, am ajuns, treptat, la locul potrivit mie. Alegerea profesională în sine mă face să mă simt norocos; undeva, în universul înțelegerii „persoanei”, aici este domeniul profesiei mele, aici sunt „eu profesional”. În acest mic univers, unde diferența dintre psiholog, psihiatru, psihoterapeut este greu de identificat pentru o majoritate covârșitoare, dar chiar și pentru cei implicați profesional, există un curent ușor de sesizat, o nevoie de orientare, de direcționare a unei majorități dintre noi și, poate, nu de aceea medicul este încă un atotștiutor, iar psihoterapeutul un „cel care știe cum îmi este mie în viața mea” și „cel care știe ce este mai bine pentru mine”. Să fie acesta motivul pentru care psihoterapiile directive sunt atât de acceptate și de bine primite?

„În paralel cu campania demagogică de lichidare a analfabetismului, se opera o sinistru discriminare pe criterii de clasă, iar cei admiși în școli erau supuși unui perfid sistem de dresaj ideologic.”²¹

Să ne fi intrat în sânge atât de bine nevoia de a fi dresați? Am uitat în atât de scurt timp că suntem persoane? Sau nu prea am fost de la început persoane, nu am avut încă prilejul de a ajunge să fim persoane? Am avut eu acest prilej? Am ajuns eu să fiu persoană?

(4) Într-una din zile, la întâlnirea săptămânală de „raport” a spitalului, unul dintre colegi, medic rezident, „a îndrăznit” să ridice în discuție o problemă de interes pentru noi, colegii pe care îi reprezenta în această adunare de sfat profesional și administrativ. Luarea de cuvânt și dialogul care au urmat au fost finalizate de către medicul însărcinat cu pozițiile de director medical interimar, purtător de cuvânt al spitalului, șef al Comisiei de Etică și Deontologie Profesională, șef de clinică și „șef” al Comisiei Medicamentului (comisie care, prin structura sa, nu are un șef) cu înscrierea pe o foaie de hârtie a, citez, „numele dumneavoastră întreg și secția unde lucrați”!

„Au fost întocmite liste cu studenții participanți la manifestație, aceștia fiind urmăriți luni întregi. 557 de persoane au fost arestate,

²¹ Tismăneanu, V., Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Președinția României, București, 2006.

*clasându-se cauza pentru 188 dintre ele.*²²

Atât de bine ne-au intrat listele în sânge? Atât de profund este resimțită încă puterea lor? Atât de nefiresc este resimțită amenințarea? Până și termenul „raport”, atât de încetățenit, parcă aduce aminte de tânărul soldat supus²³, care este chemat să dea socoteală (la raport) în fața superiorului, cu mult timp înainte de a vedea măcar câmpul de luptă. De ce persistă un termen de garnizoană într-un spital public, în „lăcașul destinat ajutorului pentru cel în durere”? Este oare încă însoțit, chiar și aici, de atitudinea de acompaniere specifică a celor doi implicați în acest „raport”? De ce consultul colegial profesional este denumit prin „raport”? Suntem în vrășmășie cu cineva, unii cu alții?

(5) Demult, un fruntaș al Uniunii Patrioților - termen cu rezonanță, „fruntaș” = „primul”, „în frunte”; a urmat apoi un „a mă întrece și pe mine”, „dincolo de mine”, „dincolo de numărul 1”²⁴; „a uita de mine și a mă dedica celorlalți” este o altă variantă; Victor Frankl definea acest demers al dedicării către celălalt, către lume, ca transcendere de sine și vedea acest demers ca drumul spre împlinire²⁵; oare în aceste situații a fost văzut și reversul, capcana: dacă tot mă depășesc pe mine, acolo unde ajung, mă mai am?; și, dacă nu mă mai am, mai sunt eu în existența mea? - constata că există în societate un sâmbure de împotrivire în fața reformei²⁶, reprezentat de profesori, de elevi mari, de studențime, chiar și de directori de școli, pentru că aceștia formează „reacțiunea cea mai cruntă”²⁷.

22 Ibidem

23 Tremurând supus pentru un țel indus ...

24 „Beyond #1”, țintă de urmat stabilită de John L. LaMattina, fost președinte al Pfizer Global Research & Development, după ce Pfizer HCP a ocupat, mai mulți ani consecutiv, primul loc în topul companiile farmaceutice cu cea mai mare cifră de afaceri.

25 Frankl, V., Omul în căutarea sensului vieții, apărut 1984, p. 73, ediția citată: Editura Meteor Press, București, 2007.

26 În fața nefirescului reformei.

27 „Profesorul Mihail Dragomirescu, pe atunci, fruntaș al Uniunii Patrioților, declara, în ședința din 27 noiembrie, că: „În școli, problema trebuie privită cu multă seriozitate, pentru că am impresia că reacțiunea cea mai cruntă, (5)

Unde, când și cum s-a schimbat într-atât esența acestui nucleu de sănătate socială? Cum de acest filtru al libertății persoanei a fost transformat pentru a fi găsit astăzi într-o nouă formă, atât de diferită?

(6) După anul 1989, în psihiatria românească, zdruncinată de suspiciunea colaborării cu serviciul de securitate (ca demers al abuzului împotriva persoanei lipsită de apărare, practic, în fața unui diagnostic) a fost introdus termenul „resocializare” de către prof. univ. dr. Aurel Romila. Aceasta cuprindea, în viziunea profesorului, complexul de activități și servicii menite să ajute o persoană cu tulburări psihice să își găsească locul, propriul loc în societate, cu ajutorul acestui program²⁸. Conceptul s-a ciocnit de două aspecte potrivnice: unul formal, probabil, aducea aminte de „reeducarea” de la Pitești²⁹ și altul de fond, submina sistemul ciubucar de acordare a contractelor de servicii în cadrul instituțiilor statului (luând un simplu exemplu, o mie de cearceafuri produse de persoane cuprinse în acest program de protecție socială, vândute instituției armatei, produceau o pagubă producătorului „destinat” deja pentru acest câștig și, implicit, persoanei împuternicite să semneze contractul de achiziție). Revenind la aspectul formal, acesta poate că a avut un impact la fel de nefavorabil asupra conceptului de resocializare, mai ales, aș îndrăzni să spun, prin impactul general european, subliniind, în fapt, legătura fundamentală a procesului de exterminare fizică a

rămășițele legionare cu legături la național-țărăniști și liberali, se concentrează în școli, prin directori, profesori și elevii mari, precum și în studențime. (...) Se pune întrebarea dacă e bine să scoatem acest tineret la demonstrația maselor populare ale FND-ului.” Tismăneanu, V., Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Președinția României, București, 2006.

28 Romila, A., Psihiatrie, p. 2, APLR, București, 1997.

29 Mureșan, A., Pitești. Cronica unei sinucideri asistate - Institutul de investigare a crimelor comunismului în România, Editura Polirom, Iași, 2007. „În noiembrie 1947, 100 de membri ai Tineretului Universitar Național-Țărănesc (TUNȚ) au fost arestați, după ce împrăștiaseră câteva sute de manifeste prin București. La 15 august 1949 s-au produs noi arestări în rândurile TUNȚ. Totul a culminat în anul 1949, cu „reeducarea” (6) de la Pitești5.” Tismăneanu, V., Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, Președinția României, București, 2006.